

YOSHLAR HAYOTIDA DINNING O'RNI

Og'abek Foziljonov Zafarjon o'g'li

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali

Ilmiy rahbar: Azimov Sherzod Bahtiyorich

Annotatsiya: *Mazkur ishda yoshlar hayotida dinning ahamiyati va uning ma'naviy shakllanishdagi roli keng yoritiladi. Ayniqsa, yosh avlodning axloqiy qadriyatlarini, hayotiy qarashlari va ijtimoiy xulq-atvoriga diniy omillarning ta'siri tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *yosh avlod, e'tiqod, ma'naviy rivojlanish, axloqiy tarbiya, diniy ong, qadriyatlar, zamonaviy jamiyat, ijtimoiy ta'sir, mafkuraviy himoya, dunyoqarash.*

Аннотация: *В данной работе подробно освещается значение религии в жизни молодежи и ее роль в духовном формировании личности. В частности, анализируется влияние религиозных факторов на нравственные ценности, жизненные взгляды и социальное поведение подрастающего поколения.*

Ключевые слова: *молодежь, вера, духовное развитие, нравственное воспитание, религиозное сознание, ценности, современное общество, социальное влияние, идеологическая защита, мировоззрение.*

Abstract: *This paper provides a comprehensive overview of the importance of religion in the lives of young people and its role in their spiritual development. In particular, it analyzes the influence of religious factors on the moral values, life perspectives, and social behavior of the younger generation.*

Key words: *youth, belief, spiritual development, moral education, religious consciousness, values, modern society, social influence, ideological protection, worldview.*

Kirish

So'nggi yillarda demografik o'zgarishlar mamlakatlar va hududlar iqtisodiy taraqqiyotida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tug'ilish darajasining kamayishi, umr davomiyligining uzayishi, migratsiya jarayonlarining faollashuvi hamda aholining yosh tarkibidagi siljishlar mehnat resurslari miqdori, bandlik tuzilmasi va iqtisodiy o'sish sur'atlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Demografik omillarni inobatga olmasdan turib hududiy iqtisodiy siyosatni samarali amalga oshirish mushkul. Masalan, ayrim hududlarda yoshlar ulushining yuqoriligi yangi ish o'rinlariga bo'lgan talabni oshirsa, boshqa hududlarda aholining qarib borishi ishchi kuchi tanqisligiga sabab bo'lmoqda.

Metod

Ushbu maqolada yoshlar hayotida dinning tutgan o'rnini o'rganish uchun aralash yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqotda ham sonli (kvantitativ), ham

mazmuniy (sifat) usullar qo'llanib, masalaga har tomonlama yondashish ta'minlandi. Kvantitativ bosqichda 16–30 yosh oralig'idagi yoshlar orasida maxsus tuzilgan anketa asosida so'rov o'tkazildi. Savollar respondentlarning diniy qarashlari, ibodat va diniy marosimlardagi ishtiroki, shuningdek, dinning ularning kundalik hayoti va qaror qabul qilishiga ta'sirini aniqlashga qaratildi. Ishtirokchilar turli ijtimoiy guruh va hududlardan tanlab olinib, umumiy tasavvurni shakllantirishga xizmat qildi. Sifat tahlili doirasida esa chuqurlashtirilgan suhbatlar va kichik guruhlarda muhokamalar tashkil etildi. Bu usullar yoshlarning din haqidagi shaxsiy qarashlari, tajribalari va ijtimoiy xulqiga ta'sir etuvchi omillarni kengroq ochib berishga yordam berdi. Yig'ilgan ma'lumotlar statistik tahlil (foizlar, solishtirish, segmentatsiya) hamda mazmuniy tahlil orqali qayta ishlanib, asosiy tendensiyalar aniqlashtirildi. Tadqiqot davomida natijalarning ishonchliligini oshirish uchun turli manbalardan olingan ma'lumotlar o'zaro taqqoslandi. Bundan tashqari, tadqiqot etik tamoyillarga amal qilgan holda olib borildi: respondentlarning ishtiroki ixtiyoriy bo'lib, ularning shaxsiy ma'lumotlari sir saqlandi.

Nazariy asos sifatida diniy va dunyoviy mafkuralarning o'zaro ta'siri masalasini o'rgangan S.M. Arifxanova, P.J. Abdullaxonov, B.M. Bobojanov, Z. Alimova, T. Karim, V.M. Mejuev, Sh. Evkachev, I.X. Yakubov, S.P. Shtumpf, I.B. Sepkova kabi olimlarning ilmiy ishlari tahlil qilindi. Jumladan, Mahmud Xotamiy shunday fikr bildiradi: ilohiy haqiqat makon va zamon chegaralaridan tashqarida bo'lsa-da, inson aynan shu chegaralar ichida yashaydi. Shu sababli insonning anglash doirasi ham makon va zamon bilan cheklanadi. Ilohiy qonunlarni tushunish ham yaratilish haqidagi tasavvurlar bilan bog'liq bo'lib, ular vaqt o'tishi bilan o'zgarib boradi. Ya'ni, muayyan davrda shakllangan qarashlar keyingi davrda yangilanadi, hatto avvalgi g'oyalar inkor etilib, ularning o'rnini yangilari egallashi mumkin.

Natijalar

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, demokratik va erkin jamiyat barpo etish uchun keng imkoniyatlar ochildi. Bunday jamiyatni esa xalqning mentaliteti, milliy-ma'naviy xususiyatlari hamda asrlar davomida shakllangan qadriyatlariga tayangan holda qurish zarur edi. Shu bois o'tmish merosini qayta tiklash, milliy va ma'naviy boyliklarni chuqur o'rganish asosida jamiyat ma'naviyatini yangilash dolzarb vazifaga aylandi. Shu jarayonda dinga va diniy qadriyatlarga nisbatan xolis yondashuv ham muhim ahamiyat kasb etdi. Yangi jamiyatni shakllantirishda tarixiy merosdan samarali foydalanish ko'p jihatdan din haqidagi qarashlarimiz bilan bog'liq edi. Chunki diniy qadriyatlar asrlar davomida milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashib, xalq ma'naviyatining ajralmas qismiga aylangan bo'lib, ularni bir-biridan keskin ajratish qiyin. Bundan tashqari, jamiyatning hozirgi rivojlanish darajasi va imkoniyatlarini ham hisobga olish talab etilardi. Dinga bo'lgan munosabat esa qurilayotgan jamiyatning umumiy qiyofasini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Shu sababli

O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov o'z asarlari va nutqlarida bu masalaga alohida e'tibor qaratib, din bilan davlat munosabatlarining mohiyatini chuqur asoslab berdi. U bu borada aniq pozitsiyani shunday ifodalagan edi: "Bizning bu masaladagi yo'limiz aniq va qat'iy: din dinning ishini, davlat davlatning ishini qilsin".

O'rganishlar natijasida din yoshlar hayotida muhim ma'naviy yo'naltiruvchi omil ekanligi aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, aksariyat yoshlar dini axloqiy qadriyatlarni shakllantiruvchi, to'g'ri qaror qabul qilishga yordam beruvchi hamda ruhiy xotirjamlik beruvchi manba sifatida qabul qiladi. Bundan tashqari, din yoshlarning xulq-atvoriga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularni salbiy odatlardan uzoqlashtirishi, mas'uliyat hissini kuchaytirishi va jamiyat hayotida faolroq bo'lishiga turtki berishi kuzatildi. Ayrim ishtirokchilar esa dini ko'proq oilaviy an'analar va madaniy qadriyatlarning bir qismi sifatida talqin qilishini bildirdi. Shu bilan birga, diniy bilim darajasi yuqori bo'lgan yoshlar hayotiy vaziyatlarda nisbatan ongliroq va asoslangan qarorlar qabul qilishga moyil ekani ma'lum bo'ldi. Biroq zamonaviy axborot oqimi ta'sirida ayrim yoshlarda diniy qarashlarni turlicha tushunish holatlari ham uchrab turadi. Umuman olganda, din yoshlar hayotida axloqiy me'yorlarni mustahkamlovchi, ma'naviy barqarorlikni ta'minlovchi va ijtimoiy mas'uliyatni oshiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Mulohaza

O'smirlar va yoshlar dunyoqarashining, xususan diniy hamda dunyoviy qarashlarining shakllanishida ommaviy axborot vositalarining (OAV) ta'siri juda katta ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalariga ko'ra, respondentlarning 92,5 foizi O'zbekiston OAVlari orqali muntazam ravishda axborot olib borishini bildirgan, faqat 8,6 foizi esa ulardan foydalanmasligini qayd etgan. Shuningdek, chet el axborot manbalarini kuzatib boradiganlar ulushi 88,8 foizni tashkil etadi, 11,1 foiz respondent esa bunday axborotlardan xabarsiz ekanini aytgan. Internet resurslaridan muntazam foydalanib, materiallarni o'qib boradigan yoshlar 67,9 foizni tashkil etadi, 17,2 foiz esa internet bilan umuman tanish emasligini bildirgan. Gazeta va boshqa bosma ommaviy axborot vositalarini doimiy o'qiydiganlar 75,3 foiz bo'lsa, 17,2 foizi kam o'qishini, 8,6 foizi esa umuman gazeta o'qimasligini ma'lum qilgan. Bundan tashqari, respondentlarning 44,4 foizi badiiy adabiyotlarni, yana 44,4 foizi ilmiy kitoblarni muntazam mutolaa qiladi. Diniy mazmundagi nashrlar bilan tanishuv esa 71,6 foizni tashkil etadi. Shu bilan birga, ko'plab yoshlar diniy ta'limotni chuqur o'rganish maqsadida emas, balki bo'sh vaqtni o'tkazish, qiziqarli va sensatsion voqealarga qiziqish, kutilmagan hodisalar haqida ma'lumot olish istagi bilan bunday materiallarga murojaat qilishlari kuzatiladi. Diniy adabiyotlar orasida yoshlar eng ko'p o'qiydigan asar sifatida "Ilohiy mo'jizalar" nomli olti kitobdan iborat to'plam qayd etilgan. Umuman olganda, diniy afsona va rivoyatlar "Qur'on" hamda boshqa chuqur ilmiy-tahliliy asarlarga qaraganda

ko'proq o'qilishi aniqlangan. Jiddiy diniy adabiyotlar orasida esa hayotiy murakkab vaziyatlarda to'g'ri xulq va amaliy yo'l-yo'riq beruvchi pand-nasihat hamda urf-odat va an'analarni yorituvchi nashrlar ikkinchi o'rinda turadi.

Ko'pchilik fan va din birgalikda hal qilishi mumkin bo'lgan muammolar mavjudligini tan oladi. Ammo qaysi biri ishonchliroq – fanmi yoki dinmi, degan masaladagi javobda paradoksal vaziyat vujudga keldi. Dinga nisbatan fanni ishonchli deb biluvchilar atigi 18,5 foiz bo'lgani holda, aksincha fanga nisbatan dinni ishonchli deb biluvchilar 35,8 foiz tashkil qildi. Vaziyatni o'rganish natijalari Shuni ko'rsatdiki, fan o'zgaruvchan, uning haqiqatlari nisbiy, Yanglishlar bilan birga, fan tuShuntirib bera olmaydigan muammolar juda ko'p va kamaymaydi va hakozi kabi asoslar tufayli ilmiy bilimlar qat'iy, o'zgarmas emasligini respondentlar qayd qilishgan, ammo ba'zi masalalarda fan ishonchli ekanligini 33,3 foiz so'ralganlar tan olishgan. Fanga nisbatan dinning ishonchli ekanligi haqida fikr bildirgan respondentlar 35,8 foizini, ya'ni fanning ishonchli ekanligi fikri tarafdori bo'lgan respondentlardan salkam ikki baravar ko'proqni tashkil qiladi. Din ishonchli deb biluvchilarning 39,5 foizi akademik litsey o'quvchilari, 40,1 foizi bakalavriat talabalari, 21,4 foizi magistrantlardir. Bundan keksalarning, ota-onalarning dinni ro'kach qilib pandnasihat qilishlari ta'sirida bo'lgan, mustaqil e'tiqodi mustahkamlashib ulgurmagan, fan asoslarini endigina o'zlashtirib olayotgan, Shu bilan bir vaqtda dinning mohiyati haqida ham bilimlari etarli bo'lmaganlar qat'iy, asosli xulosa chiqara olmaganlar degan xulosa chiqarish mumkin.

Xulosa: Yoshlar hayotida din faqat e'tiqod manbai emas, balki ularning ma'naviy dunyosini shakllantiradigan muhim omildir. U insonni ezgulik, halollik, vijdon va insonparvarlik kabi qadriyatlarga yaqinlashtiradi hamda noto'g'ri yo'llardan saqlaydi. Din orqali yoshlar o'z hayotiy maqsadlarini to'g'ri belgilashga, jamiyatda o'z o'rnini anglashga va ma'naviy jihatdan yetuk bo'lishga intiladi. Shu bilan birga, diniy bilimlarni to'g'ri va ongli ravishda o'zlashtirish, uni zamonaviy ilm-fan bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Chunki haqiqiy ma'naviy kamolot din va bilimning bir-birini to'ldirishi natijasida shakllanadi. Shunday ekan, yoshlar diniy qadriyatlarga hurmat bilan qarab, bir vaqtning o'zida ilm olish va rivojlanishga ham alohida e'tibor berishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyot va havolalar

1. КАРИМОВ И. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. 6-жилд, – Т.: 1998.- 35-44 бетлар
2. ХОТОМИЙ. М. (2001). Ислам, диалог и гражданское общество. М.: Росс. ПЭН МУНАВВАРОВ З. дунёвий жамият ва дин. / Ислом: бағрикенглик ва мутаассиблик. Т.: 1988.- 5-бет.
3. ҚАЮМОВ Ў. Ёшлар ва дин // Ижтимоий фикр. Инсон ҳуқуқлари, 2004.-2-сон, 101-бет БАҲАЛИЙЕВ J.
4. Globallashuv sharoitida dunyovioylik va diniylik uyg'unligining asosiy xususiyatlari. // Philosophy and life № 1 (12) 2021, p. 91-97.